

FIZIKA FANINI O‘QITISHDA MUSTAQIL TA’LIM MAVZULARI TANLOVINING AHAMIYATI

S.A.Fazilova

*Guliston Davlat Pedagogika Instituti katta o‘qituvchisi
fazilovasurayyo4@gmail.com*

Davlat ta'lim standartida talabalarning mustaqil ishlariga ajratilgan o'quv soatlari ulushining yetarli darajada ortishi mustaqil ta'limni tashkil etishning mazmunini, uslublarini va didaktik qo'llab-quvvatlash vositalarini zamonaviylashtirish zarurligini ko'rsatmoqda. Ushbu talablar barcha fanlar qatori "Fizika" fanidan ham mustaqil ishlar mazmunini, uning turlarini, vazifalarga qo'yiladigan talablarni aniqlash muammolarini yuzaga keltiradi.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta'lim, ijodiy qobiliyat, "o'rganishni o'rgatish" fanlararo yondoshuvlar, loyihaga asoslangan ta'lim

The sufficient increase in the share of study hours allocated to independent work of students in the state educational standard indicates the need to modernize the content, methods and means of didactic support for independent education. These requirements create the problems of determining the content of independent work, its types, requirements for tasks, as well as for all sciences.

Key words: self-directed learning, creativity, "teaching to learn", interdisciplinary approaches, project-based learning

Увеличение доли учебных часов, отведенных на самостоятельную работу обучающихся в государственном образовательном стандарте, свидетельствует о необходимости модернизации содержания, методов и средств дидактического обеспечения самостоятельного образования. Эти требования создают проблемы определения содержания самостоятельной работы, ее видов, требований к заданиям, как по физики и по всем наукам.

Ключевые слова: самостоятельное обучение, креативность, междисциплинарные подходы «учить обучаться», проектное обучение.

Ma'lumki malakali kadrlar tayyorlashning muhim omillaridan biri kadrlar tayyorlash sifati va samaradorligini oshirishdir. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda ta'limning zamonaviy uslub, shakl va vositalari bilan bir qatorda hozirgi kunda mustaqil ta'lim muhim o'rin tutadi. Bu esa o'z navbatid oliy ta'lim muassasalarida talabalarning mustaqil ta'lim mazmunini rivojlantirish, uni tashkil etish va amalga oshirish uslublarini takomillashtirish bo'yicha chuqur ilmiy-pedagogik izlanishlar olib borishni taqozo etadi.

Hozirgi kunda mustaqil ta'limni rivojlantirish uchun eng asosiy strategiyalaridan biri bu aniq fanlarni xususan fizika fanini talabalarga qanday o'rganishni o'rgatishdir. "O'rganishni o'rgatish" prinsipini loyihaga asoslangan mustaqil ta'limda qo'llash juda samaralir.

Fanni o'rganishda o'z-o'zini rivojlantirish maksimal foyda keltirishi uchun axborot bilan to'g'ri ishlashni chuqur o'rganish muhimdir; ko'proq yangi narsalarni

o'rganish kerakligini, shuningdek, yangi bilimlarni amaliyotda samarali qo'llashga nima yordam berishini tushunish zarur. Buning uchun talabalardan turli qiziqarli mavzularda taqdimotlar va reportajlar qilish talab qilinishi yuqori samara beradi. Gap shundaki, o'rganilayotgan materialni qayta ishlash va qayta aytib berish orqali talabalar uni yaxshiroq o'zlashtiradilar. Talaba yangi bilimlarni mustaqil o'zlashtirib olishi, kerakli ma'lumotlarni izlashning qulay usul va vositalarini bilishi, manbalardan unumli foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Bunda an'anaviy o'quv va ilmiy adabiyotlar, me'yoriy hujjatlar, elektron o'quv adabiyotlari va ma'lumotlar banki bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'lish va bu jarayonda talaba o'z oldiga qo'yilgan vazifalarning oqilona yechimini topishi zarur. Albatta, topshiriqlarni bajarishda tizimli va ijodiy yondashuv muhim ahamiyatga ega. Ishlab chiqilgan yechim, loyiha yoki g'oya ustoz va talabalar jamoasida asoslanishi va himoya qilinishi kerak bo'ladi.

Ma'lumki talabalarning mustaqil ta'lim olishlari uchun o'quv rejasida ajratilgan vaqtga muvofiq, mustaqil ta'limning tashkiliy shakllari, topshiriq variantlari har bir fan bo'yicha tegishli kafedralarda ishlab chiqiladi va kafedra majlislarida tasdiqlanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi oliy ta'lim sohasida talabalarning ijodiy fikrlash doirasini kengaytirishda, ularda kelajakda mustaqil faoliyat yurita bilish ko'nikmalarini uyg'otishda, bo'lajak mutaxassis sifatida o'z kasbiy mahoratini doimiy shakllantirishda mustaqil ta'limning o'rnini va ahamiyatini ko'rsatib berishdir.

Mutaxassisning kasbiy rivojlanishi asosan tashqi ta'sirlar bilan belgilanishiga qaramay, shaxsiy va kasbiy rivojlanishning asosiy omili shaxsning o'zi bo'lib qoladi. Bu shuni anglatadiki, talaba universitetda o'qish jarayonida o'zi shakllanish sub'ektiga aylanishi kerak. Buning uchun ta'lim jarayoni shunday tashkil etilishi kerakki, ta'lim faoliyati talaba tomonidan oddiygina qabul qilinmasdan, balki uning tashabbusi bilan amalga oshiriladi, bu mustaqil o'quv faoliyati jarayonida mumkin bo'ladi [1].

Mustaqil ta'limning asosiy vazifasi - ta'lim faoliyatini mustaqil amalga oshirish uchun bilim, ko'nikmalarni, keyinchalik esa kelajakdagi kasbiy faoliyat ko'nikmalarni, kelajak maqsadlarni belgilash va ularga erishish qobiliyatini shakllantirishdir [2].

Ko'plab pedagogik izlanishlarda talabalarning ta'lim darajasini doimiy ravishda oshirish muammosini tahlil qilish asosida ta'lim va o'z-o'zini tarbiyalashning asosiy vositalari, ularning dialektik munosabatlari ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, talabalarning mustaqil ishi o'z-o'zini tarbiyalashning paydo bo'lishining omili sifatida qaraladi, tashkil etilgan ta'lim va o'z-o'zini tarbiyalashning birligini ta'minlaydi [3].

Mustaqil ish har doim talabalar, ayniqsa, birinchi kurs talabalari uchun bir qator qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Asosiy qiyinchilik ishingizni mustaqil ravishda tashkil qilish zarurati bilan bog'liq. Ko'pgina birinchi kurs talabalari tahlil qilish, qayd qilish, asosiy manbalar bilan ishlash, o'z fikrlarini aniq ifodalash, vaqtni rejalashtirish, aqliy faoliyatining individual xususiyatlarini hisobga olish

va boshqalar bilan ishlash ko'nikmalarining yetishmasligi bilan bog'liq bo'lgan, shuningdek fiziologik imkoniyatlar, mustaqil ishlashga psixologik tayyorlikning deyarli to'liq yo'qligi va uni tashkil etishning umumiy qoidalarini bilmaslik kabi qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shuning uchun ham o'qituvchining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishda yordam berishdir. Talabalarning mustaqil ishi darsda ham, undan tashqarida ham bo'lishi mumkin. Har qanday o'quv jarayoni kabi mustaqil ish quyidagi funktsiyalarni bajaradi: ta'limiy (bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish, ularni tizimlashtirish va mustahkamlash), rivojlantiruvchi (xotira, fikrlash, nutqni rivojlantirish), tarbiyaviy (o'quv faoliyati uchun barqaror motivlarni tarbiyalash, aqliy mehnat madaniyati, o'zini o'zi tashkil etish va o'zini o'zi nazorat qilish ko'nikmalari, bir qator shaxsiy fazilatlar - mehnatsevarlik, o'ziga talabchanlik, mustaqillik va boshqalar) [3, 4].

Mustaqil ta'lim tizimi uchun hozirda jahonning ko'plab davlatlari tajribasida bir qancha strategiyalar qo'llaniladi. Ular:

-faol o'rganish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun ochiq savollar berish;

-o'quv materiallari va mashg'ulotlarini talabalar uchun mustaqil tanlov imkoniyatini yaratish;

-notanish muammolar ustida ishlash malakasini shakllantirish ya'ni fikrlash jarayonlarini modellashtirish;

-talabalarga xatolarini tushunishi va yaxshilashi uchun fikr-mulohaza bildirish orqali konstruktiv tanqid;

-hamkorlikda va tartibli ish yuritish uchun ochiq muhitning yaratilishi;

-o'z ta'lim uslublari asosida talabalarga darslarni tashkil etishga imkoniyat yaratish va ko'rsatmalar berish;

-talabalarning bir-birlarini qo'llab-quvvatlashi va o'rganishni rivojlantirishiga yordam beruvchi kichik guruhlarda ishlash;

-mustaqillik, ishtirok etish va o'zaro muloqotni rag'batlantiruvchi baholash tizimidan foydalanish;

-qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, qat'iyatlilik va chidamlilikni rivojlantirishga uchun talabalarga yordam beruvchi o'sish tafakkuri mashg'ulotlari kitobini yuritish .

Fizika eng qiyin fanlardan biridir, chunki u matematikani yaxshi bilishni, laboratoriya ko'nikmalarini va fizikaviy jarayonlarni kuzatish uchun o'z qo'llari bilan tajribalar o'tkazish qobiliyatini talab qiladi. Ammo fizika ham loyihalar yordamida o'rganish uchun juda yaxshi fan! Fizikani o'qitishda mustaqil ta'limni shakllantirish fanlararo yondashuvlarni va loyihaga asoslangan ta'limni o'z ichiga olishi, mustaqil ta'lim mavzulari ancha dolzarb va qiziqarli bo'lishiga erishiladi va talabalarga kelajak rejalari uchun yetarli motivatsiyalar beradi. Nazariy bilimlarning bunday real dunyoda qo'llanilishi fizikani muhandislik yoki atrof-muhit loyihalari bilan birlashtirish orqali ko'rsatilishi mumkin. Ushbu strategiya nafaqat qiziqish uyg'otadi, balki tahlil qilish va muammolarni hal qilishga undaydi.

Fanlararo aloqalar bo'yicha ko'plab mavzularni - fizika (energiya, energiya transporti, elektromagnit nurlanish), geografiya (atrof-muhit, gidrologik sikl), kimyo (fotosintez), biologiya (o'simliklar va biomassa), geologiya (suv, mineral resurlar qidiruvi), axborot kommunikatsiya texnologiyasi - quvvat nuqtasi taqdimoti kabi misollarni keltirish mumkin.

Dolzarb mavzulardan : quyosh radiatsiyasi - energiyasidan foydalanish, shamol - quyosh energiyasining o'zgarishi, biomassa – tushunchalari va undan foydalanishning dunyo tajribalari kabi mavzularni; shuningdek fizikaviy materialshunoslikning ko'plab qiziqarli ob'yektlarini shunday tanlay bilish kerakki, tanlangan tadqiqot ob'yekti uning foydalanish va qo'llanilish sohalariga ko'ra talabalarda chuqur o'rganishga qiziqishlar uyg'otsin , chunki hayotimizning har bir sohasini yaratilayotgan yangi materiallarsiz va texnologiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Hozirgi umumiy fizika kursi o'quv dasturi mustaqil ta'lim mavzularidan biri bo'lgan "Atmosferadagi issiqlik muvozanati o'zgarishining sayyora iqlimiga ta'siri, parnik effekti" ham bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Bu mavzu bo'yicha talaba ma'lumotlar resurslari bilan tanisha boshlar ekan, izlanishlar orqali juda ko'plab ma'lumotlarni, xususan "iqlim o'zgarishlariga adaptatsiya" degan tushunchalar bilan tanishadi, ekologiya o'zgarishlarini fizikaga bog'liqlik jihatdan qarab chiqadi.

Hozirgi kunning yana bir dolzarb mavzularidan biri "Shamol generatori – muqobil energiya manbai: ishlab chiqish va tadqiqot" ishi talabalar uchun juda ham qiziqish uyg'otib, fizika va energetika sohasiga uyg'unlashgan tadqiqotlar o'tkazishga boshlaydi, fanning bu sohaga tegishli bo'limi bo'yicha bilimlarini kengaytiradi.

Bunday misollarni fizikaning har bir bo'limi uchun ko'plab keltirish mumkin.

Fizikadan ba'zi amaliy mashg'ulotlar ishbilarmonlik o'yini shaklida o'tkazilishi mumkin, masalan, ijodiy dizayn ishlarini bajarish ("Qarshilik sinovi", "Insoniyatning energiya muammolari va ularni quyosh energiyasi misolida hal qilish yo'llari" va boshqalar). Bunda o'quvchilarning mustaqil ishi individual yoki guruh bo'lishi mumkin. O'z loyihasini jamoatchilik muhokamasi va himoyasi o'quvchilarning mustaqil ishlarining rolini oshiradi va uni sifatli amalga oshirish istagini kuchaytiradi.

Fizika bo'yicha ijodiy loyihalar talabalarning bilim faolligini maksimal darajada oshirishga imkon beradi, ma'lumotlarni dastlabki qayta ishlash, hujjatlar bilan ishlash, olingan ma'lumotlarni umumlashtirish va birlashtirish qobiliyatini samarali rivojlantirishga yordam beradi.

XULOSA

Shunday qilib, loyihalarga asoslangan ta'lim va fanlararo yondoshuvlar - talabalarning fizikani o'rganishga qiziqishini oshirishning va kelajakda kasbiy yo'nalishlarining qiziqishlarga asoslangan holda aniq tahlilining samarali usullaridan biridir. Loyiha usuli mustaqil ravishda ham, boshqa pedagogik texnologiyalar bilan birgalikda ham qo'llanilishi mumkin, uni kompleks qo'llash

talabalarning fizikani o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish, mustaqil tadqiqot ishlarini bajarish ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, o'quv jarayonini yetarlicha individuallashtirish va uni iloji boricha talabalarga yo'naltirish imkonini beradi.

Muhimi fizika fanining mustaqil ta'limida uni boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirilgan holda kichik loyihalar uchun mavzularni o'quv dasturlari uchun tanlay bilish- talabalarga murakkab bo'lgan fizik qonuniyatlarni tushunishga qiziqtirish va ularni chuqurroq "o'rganishni o'rgatish" imkonini beradi.

Adabiyotlar:

[1] Shklyar N.V. Hududiy oliy o'quv yurtlarida psixologik-pedagogik kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash. //Rossiyada oliy ta'lim. 2015 yil, 3-son, 120-127.

[2] Gutman V.V., Shklyar N.V. Mustaqil ta'lim faoliyati talabalarning kasbiy-pedagogik vakolatlarini rivojlantirish sharti sifatida. Kareliya ilmiy jurnali. 2016.T.5, №1(14), 18-21b.

[3] Talabalarning fizika fanidan mustaqil ishi: Ulyanovsk davlat texnika universiteti talabalari uchun ko'rsatmalar / E. R. Riger, Yu R. Gilmanov, R. K. Luks, V. V. Efimov. – Ulyanovsk: Ulyanovsk davlat texnika universiteti, 2008. – 38 b.

[4] Tropin, V. V. "Fizika" fanini o'rganishda talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish bo'yicha amaliy qo'llanma: kunduzgi va sirtqi bo'lim talabalari uchun uslubiy ishlanma / V. V. Tropin, V. V. Fomin, T. P. Kolesnikova, O. N. Raznovan, L. A. Daibova. – Krasnodar, 2006. – 53 b.